

CÎTEVA OBSERVAȚII DESPRE ARHEOLOGIA ȘI ISTORIA SEC. VIII—XI PE TERITORIUL R. S. ROMÂNIA

EUGENIA ZAHARIA

Regiunea sudestică a Transilvaniei a avut încă din cele mai vechi timpuri strînse legături cu ținuturile învecinate ale Moldovei și Munteniei. Munții nu au fost nicidecum un obstacol, nici spre răsărit și nici spre sud; au fost mai degrabă străbătuți de drumuri de legătură folosite în deplină siguranță. În tot cursul istoriei constatăm de ambele părți ale lor, fie dezvoltarea unor culturi materiale foarte strîns înrudite, fie pătrunderi într-o direcție sau alta ale unor culturi care-și aveau aria lor principală de dezvoltare la răsărit sau la apus de munți. Descoperirile atît de numeroase și de bogate făcute în această regiune în decursul anilor, care privesc atît istoria comunei primitive, cît și perioada feudală, ne permit astfel a considera regiunea sudestică a Transilvaniei, ca integrîndu-se în procesul de dezvoltare din România extra-carpatică, deseori ea constituind chiar o punte de pătrundere a diferitelor curente culturale fie dinspre nord-vest, fie dinspre sud și est.

Acesta este și cazul procesului istoric care s-a petrecut în țara noastră după părăsirea Daciei de către autoritățile romane, acela care a dus la dezvoltarea pe întreg teritoriul țării a unui grup etnic unitar, manifestat în decursul vremii și prin forme de cultură materială comune. Chiar dacă aceste forme de cultură materială sînt diferențiate pe regiuni, în anume perioade mai puternic, în altele foarte puțin, ele au păstrat totuși tot mereu prezente acele elemente care au constituit fondul local, daco-roman, al întregii dezvoltări ulterioare.

*

Se întîmplă deseori ca tocmai fapte de mare importanță să nu poată fi înțelese și de aceea nici duse pe drumul dezvoltării lor, din cauza unor idei greșite, care stăpînesc vreme prea îndelungată, deși sînt depășite de stadiul cercetărilor; chiar dacă astfel de idei reprezentau la un moment dat o soluție, sau o ipoteză de lucru în cursul unei cercetări,

ele se transformă cu vremea în obstacole, în greutăți care opresc progresul adevărului, care împiedică descoperirile mai noi să ducă mai departe cercetarea științifică. Atunci când nu se ține seama de noile descoperiri și cercetări care pot schimba în întregime înțelesul lucrurilor și impun reanalizarea întregii concepții asupra unei perioade sau a unei probleme din istoria noastră, însemnează chiar mai mult decât a se ține lucrurile pe loc. Un exemplu bun în acest sens îl poate constitui concepția pe care avut-o istoricii noștri pînă în anul 1923 față de cea consacrată după aceea, despre întemeierea statelor românești și despre istoria românilor, la pragul dintre cele două concepții stînd descoperirea mormintelor princiare din biserica Sf. Nicolae a curții domnești de pe Argeș.

În procesul istoric care ne preocupă, ideea formării și conservării poporului român în munți a fost la un moment dat o posibilitate pentru admiterea continuității; și aceasta sub presiunea gîndului că în calea popoarelor în migrație nu putea rezista, nu-și putea continua viața o populație sedentară. Desigur că populația autohtonă s-a dat de multe ori în lături din calea popoarelor în migrație, adăpostîndu-se împreună cu avutul ei fie în păduri, fie pe dealuri; alteori a fost îndepărtată chiar de migratori de pe o anumită zonă în jurul lor, pentru a-și crea un spațiu de siguranță. Aceasta nu însemnează însă că acea populație autohtonă a trebuit să se transforme neapărat în păstori pentru a-și păstra ființa etnică și limba. În acest fel înțelege I. Nestor mișcările populației autohtone în raport cu popoarele în migrație. Astăzi există dovezile arheologice care arată că văile apelor și cîmpiile ar fi fost regiunile cel mai intens ocupate de o populație sedentară și autohtonă. Aglomerarea și bogăția acestor așezări a fost considerabil crescută în perioadele în care imperiul era stăpîn pe linia Dunării, cum ușor se poate observa în sec. IV, în timpul domniei lui Constantin cel Mare, în sec. VI în vremea împăratului Justinian și apoi în sec. X—XI, în vremea împăraților Ioan Tzimisceș și Vasile II și în genere în toată perioada în care imperiul și-a reșezat granița la Dunăre.

Nici arheologia nu a fost lipsită de astfel de greutăți: atribuirea ceramicii cu val și striuri exclusiv slavilor; concepția după care toate elementele de cultură materială de origină romano-bizantină erau purtate de toate popoarele în migrație, dar nu și de populația romanică, singura moștenitoare directă a acestei culturi; ideea confuză despre rolul imperiului roman de răsărit în păstrarea și dezvoltarea romanității răsăritene; ideea greșită că procesul de romanizare nu s-a putut petrece decît în Dacia romană; concepția greșită despre raporturile dintre imperiu și popoarele în migrație și despre raporturile dintre imperiu și populația autohtonă în cursul primului mileniu etc. Această greșită înțelegere a descoperirilor arheologice și a istoriei sec. VIII—XI, a dus la atribuirea culturii Dridu slavo-bulgarilor, ocupîndu-se, populîndu-se teritoriul României timp de cca. patru secole (sec. VIII—XI) cu o populație slavo-bulgară, care, dacă așa ar fi fost, desigur doar prin intervenția unui miracol s-ar fi putut transforma în populație românească în

sec. XII—XIII. Toate acestea sînt de mult depășite de descoperirile și cercetările făcute după ultimul război mondial, cu care arheologia românească, mai ales pentru această perioadă a primului mileniu al erei noastre, se poate cu adevărat mîndri. ¹

Sînt însă și idei și interpretări istorice care nu numai că nu s-au pierdut cu trecerea vremii, ci dimpotrivă au fost mereu mai mult și mai bogat întărite de noile descoperiri și cercetări. Acesta este cazul tezei Iorga-Bănescu ²) despre primele dovezi de existență a românilor la Dunărea de jos, teză care poate fi astăzi argumentată în chipul cel mai strălucit cu ajutorul descoperirilor arheologice, pe care noi le atribuim culturii Dridu. Descoperirile și cercetările arheologice făcute în țara noastră după primul război mondial, constituiesc în genere o contribuție fundamentală pentru întregul progres al cercetării istorice. Cercetarea arheologică a primului mileniu din e.n. s-a făcut în mod ordonat și prin săpături de mari întinderi abia din 1956. Pentru a înțelege cît de mari sînt progresele în cercetarea perioadei menționate mai sus, ar fi suficient de observat lipsa din lucrările de sinteză istorică și arheologică din Transilvania asupra sec. IV—XIII a documentelor arheologice care să ateste prezența românilor; aceeași situație a fost însă și în celelalte regiuni ale țării.

Datorită rezultatelor obținute pînă acum, arheologia s-a dovedit a fi izvorul principal și nou al cercetărilor actuale pentru dovedirea continuității.

*

Cultura materială care se dezvoltă pe teritoriul țării noastre, după părăsirea Daciei de către autoritățile romane și pînă la formarea statelor feudale românești, este cunoscută inegal, după cum descoperirile și cercetările au fost mai numeroase și mai stăruitoare, într-o regiune sau în alta, pentru o epocă sau alta. Dintre regiunile țării noastre, cel mai puțin cercetate sînt Transilvania și Oltenia. În ultimii 10 ani s-au făcut însă progrese foarte mari în ceea ce privește Transilvania, prin săpăturile de la Bratei ³ (între anii 1959—1968), care cuprind perioada dintre sec. IV—VIII, XII—XIII, prin numeroasele săpături din sudetul Transilvaniei de la Bezid, Sălașuri, Filiaș, Poian, Simonești, Coșeni și încă altele, care cuprind perioada de timp dintre sec. VI și pînă în sec. VIII ⁴. De asemeni pentru regiunea centrală și vestică a Transilvaniei sînt de semnalat mai ales cercetările de la Obreja ⁵, Noșlac și de la Dăbîca ⁶.

În Oltenia s-au făcut de asemeni în ultimii doi ani descoperiri foarte importante, ca cele de la Cornu, Salcia, Leu, Galiciuca ⁷, Braniște, Brăbova și Obîrșia ⁸, care cuprind perioada dintre sec. VIII—XI. Lipsesc pentru regiunile Transilvaniei și ale Olteniei mai ales cercetările de suprafață, care să identifice așezările și cimitirele din primul mileniu al e.n., așa cum s-a procedat mai ales în Moldova, Muntenia și Dobrogea, regiuni unde se cunosc peste 200 de descoperiri, așezări și cimitire, care acopăr perioada sec. VIII—XI ⁹.

Săpăturile de la Dridu, așezare care a dat numele culturii materiale a sec. VIII—XI, au început în 1956; rezultatele acestor cercetări (1956-

1962) au fost comunicate în 1957 și mai târziu în 1961¹⁰. Această cultură materială se prezintă sub două aspecte, fiecare fiind determinat de mediul social-economic: un aspect rural care se întâlnește în toate așezările și cimitirele acestei culturi din Muntenia, Moldova, Transilvania, Oltenia și un aspect urban care se întâlnește în toate cetățile bizantine de pe Dunăre și în genere în Dobrogea, aspect caracterizat, în afară de ceramica comună, de prezența în plus față de așezările rurale, a unor elemente de cultură și civilizație urbană, cum ar fi de ex.: ceramica pictată și smălțuită, monede, lucruri provenite din schimburi comerciale etc., toate acestea fiind în număr atât de important, încît existența lor constituie dovada unei intense activități meșteșugărești și comerciale orășenești. Cultura Dridu înfățișează o dezvoltare locală, pe baza culturilor mai vechi, acestea crescute la rîndul lor pe fondul daco-roman. Culturile materiale din care s-a dezvoltat cultura Dridu, *într-un proces de continuitate culturală și teritorială*, sînt cele denumite Bratei-Morești (Transilvania) — Botoșana-Costișa (Moldova) — Ipotești¹¹ (Muntenia-Oltenia) pentru sec. V-VI, din care se dezvoltă în continuare în sec. VI-VII culturile Ipotești-Cîndești, Filiaș, Dodești. Începînd din sec. VIII, cultura materială începe să piardă unele elemente, cum ar fi ceramica lucrată cu mîna, păstrînd și dezvoltînd mai ales elementele de formă și decor caracteristice culturii Dridu. Descoperirile făcute în așezările din sud-estul Transilvaniei, de la Filiaș, Poian, Simonești, Sf. Gheorghe, Ozun, Coșeni¹², așezarea nr. 2 și cimitirul nr. 2 de la Bratei, din sec. VII-IX, ca și numeroasele așezări din Moldova, din aceeași vreme, cum este cea de la Bîtca Oituzului, dovedesc tocmai acest proces de treecre petrecut în sec. VI-VII, de la cultura de aspect roman la cea medievală timpurie.

Cultura materială care se dezvoltă în Dacia de la sfîrșitul sec. IV și *pînă la apariția slavilor* în aceste regiuni, în sec. VI, pe care o numim Bratei-Morești, se înfățișează ca o continuare a celei romane. Se păstrează în ceramică tehnica bună romană (pastă, ardere și roata rapidă), elementele de decor, canelurile, striurile în benzi sau continui, liniile incizate distanțat, liniile sau benzile de linii în val; toate se întîlnesc în ceramica provincial-romană.

Ceramica lucrată cu mîna se întâlnește în mod regulat în toate locuințele-bordeie, în proporție însă foarte mică față de cea la roată. Se întîlnesc forme cu umerii dezvoltați sau cele ușor ovoidale, înalte și cu marginea scurtă; sînt rar decorate cu creștături pe buză, sau cu o bandă în val pe umeri. Această categorie ceramică este de origină dacică, atît în formele cît și în decorul ei. Se poate observa că elementele de decor, cu liniile în val, simple sau în benzi, se întîlnesc mult mai frecvent în ceramica dacică din epoca romană, decît în cea dacică de mai târziu, din cultura Bratei-Morești.

De asemeni pietrarul și vatra în groapă pavată și mărginită de pietre, rîșnița, cuptorul de copt, toate acestea se găsesc în așezări și în lagăre militare din perioada romană și se vor transmite secol de secol, pînă în cultura Dridu deplin cristalizată.

Această cultură materială se găsește răspândită în așezări și în cimitire de incinerare existente pe tot teritoriul Daciei și în afara ei, fapt dovedit, de numeroasele descoperiri din Moldova (ca cele de la Botoșana și Costișa-Mănoaia) și din Muntenia (Ipotești — faza veche, sec. V). Existența unei culturi de origine mai ales romană (ea cuprinzând și elemente dacice) în așezări de caracter rural, a fost foarte greu admisă și este pusă încă sub semnul întrebării și azi de unii cercetători (mai ales pentru consecințele pe care le are această situație, deoarece ea constituie baza de dezvoltare a culturii materiale care se încheie cu constituirea culturii Dridu), pentru simplul motiv că nu se putea dezvolta o cultură romană în regiuni care n-au aparținut imperiului roman; iar pe această linie de gândire nu se poate admite nici culturii Dridu origine romană. Lucrul este însă gândit prea liniar și în orice caz este infirmat de descoperirile arheologice făcute măcar în ultimii zece ani, și care sînt fapte de valoare fundamentală pentru procesul romanizării. Muntenia și Moldova n-au făcut durabil parte oficial din imperiul roman, dar de fapt au fost pregătite pentru a fi integrate; prezența castrelor romane în Cîmpia Munteniei, cum sînt cele de la Băneasa, Tîrgșor, Pietroasa, ca și a celui de la Barboși din Moldova, ar fi fost suficiente elemente pentru existența unei culturi materiale de aspect roman în regiunile amintite, iar acest lucru să nu fie nici lipsit de temei și nici fără consecințe importante. Muntenia fiind prinsă ca o insulă între cele două Dacii și cele două Moesii, cădea de la sine în sfera de influență culturală, politică și economică a romanilor. Rolul castrelor și al cetăților romane, legăturile dintre triburile geto-dacice din Muntenia și Moldova cu romanii, participînd uneori chiar la acțiunile lor militare, toate acestea trebuie luate în seamă atunci cînd se analizează procesul de romanizare în regiunile învecinate provinciei Dacia. Acestea sînt doar cîteva elemente care trebuie avute în vedere, nu pentru a admite existența unei culturi de origine romană în Muntenia și Moldova începînd din sec. III-IV, pentru că ea există, ci pentru a înțelege și justifica cum a fost posibilă o astfel de dezvoltare. O cultură materială asemănătoare cu aceea pe care o numim Bratei-Morești, cu elemente uneori identice, s-a dezvoltat și în sudul Dunării în aceeași vreme. Existența sa se datorește tot procesului de romanizare început cu mult înainte în regiunile sud-dunărene, care rămase în granițele imperiului, au constituit izvorul principal pentru întărirea romanității nord-dunărene, în perioada grea care a urmat după 271. Cercetările și descoperirile arheologice ne obligă, așa cum a intuit V. Pârvan, a înțelege procesul romanizării — și de aici și formarea poporului român pe teritoriul pe care este atestat în evul mediu — desfășurat nu de la cucerirea și pînă la părăsirea Daciei, ci început cu mult înainte, rămas activ încă lung timp și încheiat mult mai tîrziu, abia atunci cînd s-a înglobat și restul populației geto-dacice, angajată deja în acest proces, așa cum am arătat mai sus, încă din timpul prezenței romanilor în Dacia (teza I. Nestor).

*

Una din consecințele venirii și instalării slavilor în regiunile noastre, pe care o putem constata arheologic, este schimbarea, numai în parte, a culturii materiale: proporția dintre cele două categorii ceramice, aceea lucrată la roată rapidă și cu mâna, se inversează; ceramica la roata rapidă de tradiție romană în sec. VI-VII este prezentă peste tot, în toate așezările, dar puțină. Slavii aduc și ei o ceramică slavă arhaică, cu forme proprii, Praga-Jitomir Korceac, *lucrată cu mână și lipsită total de orice decor*. Prezentă și ea peste tot în vremea sec. VI-VII, variază totuși din punct de vedere cantitativ, de la așezare la așezare și de la locuință la locuință. După instalarea lor în mijlocul populației autohtone, slavii încep să împrumute multe elemente de cultură materială, care în ceramică se manifestă prin apariția formelor cu umerii dezvoltati și cu marginea arcuită și prin apariția elementelor de decor cu liniile în val, liniile orizontale, simple sau în benzi, alveolele și creștăturile, toate acestea executate într-o manieră deosebită de cea autohtonilor. Ceramica aceasta numită obișnuit ceramică slavă evoluată, este caracteristică sec. VII mai ales; în unele regiuni, cum ar fi Moldova, ea durează probabil și în sec. VIII. Un alt element de foarte mare importanță este descoperirea a numeroase elemente creștine în așezările și cimitirele sec. VI-VII care atestă că populația respectivă era măcar parțial creștină. În cimitirul de la Sărata-Monteoru s-a găsit un filacteriu (într-un mormînt de incineratie), în așezările din Muntenia, de la Străulești-Lunca¹³ și Soldat Chivan (București) de la Olteni¹⁴ și Cîndești s-au găsit tipare de cruci; în așezările de lângă București, ca și în cele de la Filiaș (lîngă Cristur) și de la Bratei (jud. Sibiu) s-au găsit vase cu cruci incizate. Elementele creștine în această perioadă a sec. VI-VII, în cadrul unei culturi de caracter în principal romanic, nu pot fi atribuite decît populației romanice. Slavii bulgari sînt creștinați abia în sec. IX, în condiții bine cunoscute.

Rezultatele de ordin arheologic care decurg din cercetările făcute pînă acum în țara noastră, dovedesc că nu există nici o așezare slavă curată, nici de caracter arhaic și nici de caracter evoluat, că din primul moment al apariției lor au împrumutat elemente de cultură materială de origine daco-romanică și că dezvoltarea culturii lor nu s-a petrecut deosebit, separat de a autohtonilor. Acest fapt, care nu poate fi contrazis încă de nici o descoperire arheologică, dovedește conviețuirea dintre cele două elemente etnice și împrumuturile făcute de slavi de la autohtoni (ne referim precis numai la elementele lor de cultură materială); începînd din sec. VIII, cultura materială pe care o găsim în așezările româno-slave, *începe să aibă un caracter unitar*, elementul care s-a cristalizat și care se dezvoltă fiind cel romanic. Roata rapidă dispare și este înlocuită cu roata înceată. Ceramica este de calitate bună și lucrată îngrijit. Dispare ceramica cu mîna în genere și nu se mai poate deosebi categoria ceramică slavă ca în perioada anterioară. Forma caracteristică este oala cu umerii și marginea dezvoltată, buza fiind teșită; cel mai frecvent se întîlnesc canelurile, liniile incizate distanțat și benzile de linii în val; mai puțin numeroase sînt vasele decorate cu striuri continue, avînd uneori pe umeri o bandă de linii în val, benzi de linii sau linii simple în val, alter-

nînd cu benzi de linii orizontale, împunsături cu dinții pieptenului; ștampilele pe fundul vaselor de asemeni de origine romană, încep să devină un element caracteristic în această vreme. Ceramica cenușie cu decor lustruit este prezentă și în așezări și în cimitire.

Din sec. VIII se cunosc foarte numeroase așezări și cimitire pe tot teritoriul țării noastre, un grup important fiind situat în sudetul Transilvaniei; este de observat că cele mai multe din cimitirele cercetate sînt birituale și că în unele cimitire predomină ritul incinerației (cimitirul nr. 2 de la Bratei, jud. Sibiu, sau cel de la Capul Viilor-Histria ¹⁵) iar în altele ritul inumației (cimitirul de la Izvorul-Giurgiu ¹⁶). Uniformizarea culturii materiale începînd din sec. VIII, printr-o limpezire a culturii romanice în sensul pierderii, a dispariției elementelor de origine sau de manieră slavă, trebuie înțeleasă ca o ilustrare a procesului etnic care s-a petrecut între români și slavi; considerăm că încă din sec. VIII procesul de formare al poporului român era în liniile lui mari hotărît; adică așa cum par să indice și descoperirile arheologice, era hotărîtă linia de dezvoltare pe care avea să o urmeze pentru totdeauna populația acestor regiuni. Dacă în sec. VII se mai poate vorbi de un „duo“, român și slav în cuprinsul culturii materiale locale, începînd din sec. VIII acest fapt este un aspect mai rar, mai izolat întîlnit; și chiar acolo unde se mai întîlnește, proporția dintre cele două elemente nu mai este de aceeași valoare, elementul românesc fiind considerabil predominant. Cultura materială locală din sec. VIII, prin elementele pe care le conține și care se vor dezvolta în continuare, poate fi considerată ca înfățișînd cel mai vechi nivel de locuire al culturii Dridu. Dezvoltarea acestei culturi materiale se continuă în sec. IX, vreme în care se constată pierderea unor elemente de decor, prin aceasta ea apropiindu-se cît mai mult de aspectul sec. X-XI „provincial-bizantin“. Canelurile continui sau distanțate, liniile incizate distanțate, simple sau în val, benzile de linii în val alternînd cu benzi de linii orizontale, nu mai sînt caracteristice; aceste elemente de decor nu dispar nici în secolele următoare, dar se folosesc extrem de rar. În sec. IX predomină decorul din striuri dese, deseori asociat cu benzi de linii în val, împunsături cu dinții pieptenului, benzi de linii scurte verticale. În sec. VIII și IX buza vaselor este teșită și rotunjită; în sec. IX ștampilele în relief de pe fundul vaselor sînt mai frecvente. Pentru monumentele mai de seamă ale sec. IX-X putem cita cimitirul și așezarea de la Blandiana (Orăștie) ¹⁷, așezările de la Spinoasa, Dănești, Fundul Herții, Horodiștea (Dorohoi) ¹⁸, așezarea de la Tîrșor (Prahova) ¹⁹.

În sec. X-XI cultura Dridu se înfățișează pe deplin formată și atinge cea mai mare răspîndire; așezările arată o locuire intensă și schimburi comerciale mai ales cu imperiul. Aceasta este perioada revenirii în forme depline, organizate, a imperiului la Dunăre, prin crearea temelor Paristrion și Bulgaria ²⁰. Vechile cetăți romane sînt repopulate, cum este cazul Dinogetiei sau al Capidavei, altele au fost atunci construite, cum este cetatea-port de la Păcuiul lui Soare. Stăpînirea Dunării și organizarea temeinică a imperiului la Dunăre însemna cel puțin controlul și protecția regiunilor nord-dunărene. Imperiul bizantin aducea din nou ordinea ro-

mană la Dunăre, ca în timpul lui Constantin cel Mare și al lui Justinian, de data aceasta însă pentru timp mai îndelungat. Viața pulsa din nou pentru romanitatea răsăriteană, căreia istoria îi va da ultimul răgaz de consolidare totală și definitivă în spațiul întregii Dacii. „Sigiliul Romei“, cum a numit N. Iorga întemeierea Romanilor în Dacia, învinsese cel mai greu mileniu din istoria regiunilor dunărene.

Începînd din sec. XI, dar mai intens din sec. XII, în aria culturii Dridu pătrunde un nou val cultural venit din imperiu, care aduce, printre altele, o ceramică lucrată la roată rapidă. Este vorba de apariția în etapa de sfîrșit a culturii Dridu a oalelor cu o toartă — existente încă din cultura Ipotești-Cîndești²¹, a ulcioarelor-amfore, a cănilor cu picior înalt, a străchinilor smălțuite etc. . . . Acest nou val cultural este de caracter orășenesc și apare mai întîi în cetăți; treptat acestea vor înlocui olăria Dridu și se vor cristaliza în forme definitive în sec. XIII-XIV, așa cum le cunoaștem din descoperirile de la Păcuiul lui Soare, Zimnicea, Coconi, Bragadiru etc. Deși aspectul acestei noi culturi este deosebit, totuși sînt numeroase și importante elementele de formă și decor care se transmit din vechea în noua cultură materială a sec. XIII-XIV.

Toate elementele constitutive ale culturii Dridu își au originea în cultura materială romană și daco-romană; pietrarul, cuptoarele, rîșnița, uneltele agricole și meșteșugărești, ceramica etc. Subliniem în mod deosebit caracterul ceramicii cu decor incizat, care prin formele și decorul său se dovedește a fi în întregime de origine romană. Acesta este argumentul principal care permite ca românii din sec. VIII-XI să fie considerați purtătorii principali ai acestei culturi, ca singurii moștenitori de drept ai culturii și civilizației romane din răsăritul Europei. Ceramica cenușie cu decor lustruit, categorie restrînsă, prezentă tot timpul în cultura Dridu, constituie o problemă încă în discuție în ceea ce privește originea ei. Sigur este faptul că originea ei este grecească, fiind împrumutată de geții din regiunea Dunării încă din sec. IV î.e.n. Nu putem face în prezenta lucrare o expunere asupra dănuirii ei de-a lungul secolelor pînă în cultura Ipotești-Cîndești și Dridu.

Un alt argument tot atît de puternic este răspîndirea sa atît de mare în aria unde sînt atestați istoric românii. Dacă populația satelor Dridu nu ar fi fost românească, nu ar fi putut exista în sec. XII-XIII români în aceste regiuni, ci ar fi fost o populație slavo-bulgară. Căci dacă considerăm cultura Dridu slavo-bulgară, sîntem obligați a explica ce a devenit toată populația (slavo-bulgară) satelor Dridu? Unde și de ce au plecat? Sau de unde a venit o populație românească atît de numeroasă, care în sec. XII-XIII să o fi desnaționalizat? Rezultatele cercetărilor arheologice dovedesc *o continuitate de cultură materială de-a lungul unui mileniu și pe stînga și pe dreapta Dunării; acest fapt implică și o continuitate de populație.*

Prezența aceleași culturi materiale — Dridu — pe teritoriul României și al Bulgariei este consecința unui proces istoric comun, petrecut în aceste regiuni: fondul etnic traco-geto-dacic; romanizarea populațiilor

traco-geto-dacice; existența imperiului roman de răsărit ca stat organizat, păstrător al culturii și tradițiilor romane la Dunăre.

Cultura Dridu este romanică și autohtonă pe tot teritoriul țării noastre, ca și la sudul Dunării; ea nu a fost adusă sau creată nici de slavi și nici de bulgarii turanici, care au găsit-o în regiunile Dunării în stadiul de dezvoltare Ipotești-Cindești; ei au împrumutat cea mai mare parte dintre elementele de cultură materială locală în procesul de trecere de la viața tribală la stat; Cultura Dridu este cultura provincială a imperiului roman de răsărit, deoarece s-a dezvoltat local, la nordul ca și la sudul Dunării, pe baza culturii materiale daco-romane și în strânsă legătură cu imperiul. Unui împrumut invers (adică românii să fi împrumutat cultura materială de la slavi și bulgari), i se opune originea daco-romană a acestei culturi. Nu vedem pentru ce români ar fi împrumutat elementele de cultură materială ale părinților lor prin intermediul unor neamuri care încep să se sedentarizeze în regiunile Dunării în sec. VI-VII. Slavo-bulgarii sînt purtători secundari ai acestei culturi, a cărei evoluție începuse cu mult înainte de apariția lor, așadar nici creatorii ei și nici singurii ei purtători. Ca dovadă că este vorba de un proces istoric comun, nord și sud-dunărean, fără legătură cu existența și „expansiunea” primului țarat bulgar, este și faptul că în sec. IV-VI (înainte de apariția slavilor și a bulgarilor la Dunăre), cultura materială este asemănătoare la nordul ca și la sudul Dunării, urmînd aceeași dezvoltare pînă în sec. XIV; cultura materială din vremea lui Mircea cel Bătrîn este la fel cu cea de la Tîrnovo. Acest din urmă exemplu nemaicerînd nici o explicație în legătură cu etnicul purtătorilor ei, dovedește că poate exista o cultură materială, în liniile ei mari foarte asemănătoare, chiar identică în unele elemente ceramica), care să aparțină la două popoare deosebite ca origini, dar care au fost supuse aceluiași proces cultural-istoric.

Cultura Dridu a fost și este încă interpretată de unii cercetători ca aparținînd populației slavo-bulgare, iar existența ei la nordul Dunării justificată prin extinderea țaratului bulgar; astfel înțeleasă este numită cultura balcano-dunăreană (în stadiul actual al descoperirilor această denumire nu mai poate acoperi aria sa de răspîndire) sau cultura primului țarat bulgar. Această cultură ar fi răspîndită pe teritorii care n-au fost romanizate (cum ar fi sudul Moldovei și sudul Munteniei), ci ocupate de slavi și de bulgari; apariția slavilor în sec. VI ar fi oprit dezvoltarea culturii de caracter romanic care începuse și în Moldova și în Muntenia. În schimb o cultură materială romanică și românească, s-ar fi dezvoltat numai în fosta provincie romană Dacia, exemplificîndu-se aceasta prin existența, pe fostul teritoriu al Daciei romane, a unei alte culturi materiale, aceea semnalată la Bucov-Tioca, Slon și Bîrlogu. Se consideră că în Muntenia și Moldova s-a dezvoltat în sec. VII o cultură slavă evoluată de caracter Romen-Borșevo, respectiv Luka-Raikovețcaia (Hlincea I), care ar sta la baza dezvoltării care urmează în sec. VIII-XI a culturii numită balcano-dunăreană. Se procedează așa dar la *introducerea* unui aspect de cultură materială slavă, numai pentru a justifica interpretarea ca slavo-bulgară a culturii materiale din Moldova și Muntenia în sec. VIII-XI.

Chiar dacă lucrurile ar sta așa, adică dacă ar exista această cultură slavă evoluată în așezări curate, tot nu s-ar putea deriva cultura Dridu din ea, pentru multe motive care s-ar desprinde din analiza celor două culturi, și din care menționăm doar două: nu se poate deriva o ceramică la roată din alta care se lucra numai cu mâna; nu se poate deriva ceramica Dridu (toată decorată) dintr-o ceramică care originar a fost *total lipsită de decor*; iar acele elemente de decor care se întâlnesc în sec. VI-VII pe ceramica slavă evoluată sînt împrumutate de la ceramica locală; execuția lor este clar deosebită de a romanilor. Chiar dacă așezări slave curate se vor descoperi, existența lor nu va putea schimba originile culturii Dridu.

Noi sîntem însă obligați a ne întemeia orice judecată pe fapte sigure; ori pînă în prezent nimeni n-a semnalat existența vreunei așezări curate slavă evoluată, în afara unor simple afirmații²². În legătură cu acest lucru, constatăm cu regret, că deși descoperirile de la Hlincea au fost reconsiderate, arătîndu-se chiar de autorul cercetărilor de acolo, existența a numeroase elemente de ceramică autohtonă, fapt care situează și Hlincea printre așezările româno-slave, totuși se ignorează acest lucru, sau încă nu a ajuns să fie cunoscut de noi toți²³.

Pentru întreruperea dezvoltării culturii materiale de caracter dacoroman nu se poate folosi ca argument venirea slavilor în sec. VI în Muntenia și Moldova, deoarece la aceeași dată sînt prezenți și în Transilvania unde constatăm aceeași dezvoltare a lor în cadrul populației băștinașe și în plus mai sînt semnalate și pătrunderi slave dinspre vest (Nușfalău și Smeșeni); totuși populația nu s-a slavizat. De ce atunci s-a slavizat în Muntenia și Moldova? Deși această opinie a dezvoltării fundamentale deosebită a Transilvaniei față de restul țării nu poate fi susținută de nici o descoperire, ar fi trebuit motivată măcar teoretic.

Teza lui Ion Nestor care a interpretat cultura Dridu ca românească încă de la prezentarea ei în 1957, a fost împărțită de majoritatea cercetătorilor din țară, pentru că descoperirile și cercetările făcute în cursul anilor de toți cei care au contribuit la cunoașterea acestei culturi, i-au dat putere de adevăr. Sînt însă și cercetători care nu acceptă această teză, obiectînd că ea se găsește răspîndită pe teritorii care n-au aparținut imperiului roman, deci care n-ar fi putut fi romanizate, motiv pentru care cultura în discuție nu poate fi considerată de origine romană și nici n-ar putea aparține unei populații romane; ar fi răspîndită (în afară de teritoriul Bulgariei) în sudul Munteniei și în estul Moldovei, lipsind din Dacia romană (Transilvania și Oltenia) etc. Lăsînd deoparte argumentele expuse în monografia scrisă și semnată de noi (Săpăturile de la Dridu) care sînt total acoperite de tăcere, ca și cum totul s-ar rezuma la simple afirmații, adăugăm încă cîteva observații mai ușor controlabile, pentru ca o viitoare discuție să poată fi purtată pe fapte exacte. Cultura Dridu acoperă și teritoriul Moesiei, regiune intens romanizată. Aceeași cultură acoperă o bună parte din Transilvania (regiunile cercetate) și Oltenia. Publicarea acestor din urmă descoperiri va dovedi că au fost corect interpretate și deloc „arbitrar categorisite ca atare“. Materialele arheolo-

gice din Transilvania și Oltenia sînt la dispoziția oricui vrea să se convingă de caracterul lor. Așezările și cimitirele culturii Dridu acoperă nu numai sudul Munteniei ci toată cîmpia pînă în dealuri (vezi așezările de la Voinești-Tîrgoviște din sec. VIII și cea de la Bucov-Ploiești din sec. X-XI); de asemeni Moldova este în întregime ocupată de această cultură nu numai în partea sa sud-estică²⁵; ba mai mult, ea este răspîndită spre est și spre nord pe teritoriul U.R.S.S., după cum dovedesc cercetările publicate ale învățaților sovietici.

Noi considerăm că cercetările din Transilvania sînt departe de a fi stadiul din care s-ar putea trage concluzia că așezări Dridu nu există mai la nord de cele semnalate. Deocamdată sigur este faptul că așezări Dridu există și în fosta Dacie romană, acolo unde s-au făcut cercetări. Și dacă totuși se va constata că în unele regiuni ale fostei provincii Dacia, românii au dezvoltat o altă cultură materială, aceasta nu va putea constitui în nici un caz un argument împotriva atribuirii culturii Dridu tot românilor, pentru simplul motiv că nu este obligator ca un grup etnic să păstreze pe toată durata și în condiții istorice deosebite regional, o cultură materială identică pe tot cuprinsul teritoriului pe care s-a dezvoltat și pe care-l ocupă (din expunerea lui I. Nestor la Conferința națională de la Iași — 1967). Nu există o uniformitate perfectă la nici un popor și nici la români, în ceea ce privește locuința, costumul, țesăturile și cusăturile, ceramica sau obiectele de lemn etc.

Raporturile dintre primul țarat bulgar și regiunile nord-dunărene trebuie înțelese ca legături de dependență politică și economică. Aceasta pentru a nu confunda rolul imperiului cu al țaratului. Primul țarat bulgar, ca formă de stat se alcătuiește după chipul imperiului și pe pămîntul imperiului roman de răsărit; așa încît nu este deloc lipsit de cultură materială, iar în lucrarea subsemnatei se găsesc expuse pe larg și cauzele pentru care masa locuitorilor primului țarat bulgar sînt purtătorii culturii materiale locale, autohtone, aceeasi la nordul ca și la sudul Dunării. Dealtfel, în ce ne privește, nu aceasta a fost problema care ne-a preocupat, pentru că ea a răspunde de ea numeroși învățați ci aceea de a cunoaște în primul rînd cultura materială a românilor. Încheind, ne exprimăm nedumerirea pentru faptul că cei care nu acceptă cultura Dridu ca românească, și scriu că o altă cultură — cea identificată la Bucov, Slon și Bîrlogul²⁶ — este cea adevărat românească, nu s-au îndemnat să publice timp de 12 ani acele descoperiri. Cele două vase și cîteva fragmente de la Bucov, publicate și prezentate public cu mulți ani în urmă sînt desigur românești, dar ulterioare sec. XI²⁷. Nu punem la îndoială și nici nu ni se pare neverosimilă existența și a altui aspect de cultură materială care să aparțină românilor din sec. VIII-XI, dar se impune atît publicarea urgentă a acelor materiale, cît și intensificarea cercetărilor, deoarece nu putem justifica continuitatea poporului român — în spațiul de baștină daco-roman — nici prin simple afirmații și nici prin trei așezări (dintre care două sînt descoperiri de suprafață), în fața căroră stau peste două sute de așezări rurale și cimitire ale culturii Dridu²⁸.

Istoria ne arată că viața sedentară, legată de agricultură a fost mai prielnică dezvoltării marilor civilizații; aceasta a fost totodată și forma de viață prin care s-au salvat, prin care au rezistat autohtonii acestor regiuni și au putut treptat să se dezvolte, trecînd prin greutățile primului mileniu, să intre în rîndul popoarelor civilizate²⁹. Popoarele în migrație care nu s-au sedentarizat, s-au pierdut; au rămas numai acelea care s-au așezat și au trecut la viața de stat în înțelesul culturii și civilizației europene din aceea vreme și care a rămas pînă azi greco-romană ca întemeiere.

NOTE

1. I. NESTOR : *Arheologia perioadei de trecere la feudalism pe teritoriul R.P.R.* În Studii, XV, 6, 1962.
 2. N. IORGA : *Les premières cristallisations d'Etat des Roumains.* În Bull. S. H. de l'Acad. Roum., 5—8e année, 1, 1920 ; N. Bănescu, *Les premiers témoignages byzantins sur les Roumains du Bas-Danube*, în *Byz.-neugrienesche Jahrbücher*, III, 1922.
 3. Săpături executate, sub conducerea prof. Ion Nestor, de la Institutul de Arheologie din București în colaborare cu muzeele din Sibiu și Brașov.
 4. Săpături executate de Muzeul din Sf. Gheorghe și din Cristurul Secuiesc, sub conducerea lui Székely Zoltán.
 5. Săpături care sînt încă în curs, conduse de D. Protase.
 6. Săpături conduse de Șt. Pascu, M. Rusu și colaboratorii, Cetatea Dăbîca, A.M.N. V, 1968, pag. 163 și urm. În legătură cu prezența cetății Dăbîca pe harta de răspîndire a culturii Dridu din lucrarea noastră „Săpăturile de la Dridu...” s-ar putea ca observația pe care o fac autorii articolului despre „Cetatea Dăbîca” (*Acta Muzei Napocensis*, V, 1968, p. 173—174 n. 43) să fie dreaptă. Am trecut-o pe hartă deoarece M. Rusu cu prilejul unei comunicări despre cetatea Dăbîca, ținută la Institutul de Arheologie din București, văzînd materialele noastre din secolul VIII—XI, care aparțin culturii Dridu, a afirmat atunci că are material ceramic identic (plus elemente bizantine și carolingiene) în nivelele respective de la Dăbîca, subliniind în mod deosebit identitatea și bogăția acestuia mai ales în ceea ce privește ceramica din nivelul secolului XI de la Dăbîca, m-a făcut afirmație făcută cu atîta siguranță de cel care lucrase la Dăbîca, m-a făcut să consider ceramica locală de acolo de același caracter cu cea Dridu.
- Răspund în continuare și celorlalte nedumeriri din aceeași notă. Nu ocolim nici voit și nici fără voie „unele complexe arheologice din acest răs timp, care nu au nimic comun cu „cultura Dridu”. Ne-am referit însă precis la o *cultură materială* care se dezvoltă în cadrul unui proces de evoluție din secolul VIII pînă în secolul XI pe tot teritoriul țării (bineînțeles teritoriul cercetat, fapt care reiese din întreaga lucrare), avînd o foarte mare răspîndire ; am analizat baza daco-romană pe care s-a dezvoltat și, mai mult încă, am arătat și elementele ei care continuă să existe în secolele XII, XIII, XIV, în formele și în decorul ceramicii, „Complexele arheologice” care ni se înșiră în nota menționată sînt puține și izolate (lăsînd deoparte faptul că multe din elementele de cultură materială ale acestor complexe sînt împrumutate din aceste regiuni și de la populația locală), ele ca atare n-au „trecut și nici viitor”. Noi deosebim o cultură materială de un complex arheologic restrîns, izolat, și care aparține clar altor populații. Ne-am referit precis la acea cultură materială care prin caracterul său — origini, dezvoltare și răspîndire — poate în chip verosimil să aparțină populației romanice și românești. Și pentru a ne face pe deplin înțe-

leasă, în ceea ce privește categoria de descoperiri, puține și izolate, se poate folosi lista descoperirilor (Fundkatalog) care însoțește comunicarea prof. K. Horedt „Das Awarenproblem in Rumänien”, publicată la Nitra, 1966. Cîteva dintre complexe arheologice (din nota 43) pretind și explicații suplimentare :

1. În legătură cu așezarea Hlincea I s-a precizat, prin reconsiderarea întregului material, caracterul slavo-roman al așezării (M. Petrescu-Dîmbovița, *Considération sur le problème des périodes de la culture matérielle en Moldavie du VIe au Xe siècle*, în R.R.H., VI, 2, 1967) ;
2. Despre așezarea de la Țaga nu știm mai mult decît s-a publicat în notele din cronică săpăturilor (SCIV, D. Popescu) ; evident că descoperirea celor trei bordeie din secolele VII—VIII este nu numai foarte importantă, dar chiar *unică*, prin faptul că nu s-a semnalat încă nicăieri la noi în țară un complex arheologic din acea vreme care să aibă *numai ceramică la roata rapidă*. Pînă la publicarea materialelor din cele trei bordeie din secolele VII—VIII, păstrăm îndoiala, fie că data lor este mai veche, fie că există și roata înceată.
3. Cei care am lucrat la Bratei (I. Nestor, Eug. Zaharia și Ligia Birzu) mulțumim pentru că ni se aduce la cunoștință existența unui cimitir avaric la Bratei ; noi cunoaștem *un singur* mormînt avaric izolat din această localitate. În cazul că referirea este la cimitirul nr. 2 (secolul VIII), asigurăm că acesta este un cimitir biritual care aparține populației locale ;
4. Și la vest de Tîrnovo se găsesc așezări de caracter Dridu sau „vechi bulgare”. Lipsa localității Bladiana de pe harta noastră nu-i interesantă, ci regretabilă. Se datorește unei greșeli și nu intenției de a ascunde o descoperire făcută cu mult înaintea săpăturilor de la Dridu, deoarece sînt altele cu mult mai vechi decît Bladiana (cum este cazul așezărilor de lângă București, D. V. Rosetti, 1934, a Dinoștei sau a Capidavei), care ar fi putut avea dreptul de a da nume culturii în discuție. Criteriul nostru a fost altul și vom reveni asupra lui cu alt prilej. Nu sîntem de acord cu părerea exprimată în notă despre purtătorii acestei culturi, pentru motive expuse pe larg și în lucrarea de față. Părerea că ea aparține vechilor bulgari și că acoperă aria de stăpînire a primului lor țarat este contrazisă de multe descoperiri, cum este cea de pe teritoriul U.R.S.S. de la Bila (Cernăuți) și mai recent de cea de la Kastell Ibligo-Invillino (Germania, 46, 1968, 1). Considerăm drept un mare cîștig pentru știință recunoașterea că fondul de bază al acestei culturi „a fost cel romano-bizantin, pe care s-au alțoit apoi puternice influențe slave și bulgare (nu însă cele de tip Saltovo-Majațk), astfel că în secolul IX ea are trăsături specifice...” ; s-ar cuveni odată ca susținătorii acestei păreri să arate concret ce anume i se cuvine fiecăruia dintre cei trei colaboratori care au făurit cultura Dridu.
7. Cercetări Gh. Popilian, Craiova.
8. Cercetări Oct. Toropu, Craiova.
9. Dintre acestea peste o sută de așezări sînt situate pe teritoriul Moldovei ; această importantă cercetare organizată în ultimii 10 ani de Institutul de Arheologie din Iași, a fost realizată în principal prin munca stăruitoare a prof. Neculai și Em. Zaharia din Iași și a prof. Ghenuță Coman din Murgeni ; (N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, Siliștele din Moldova, sub tipar ; Gh. Coman, Cercetări arheologice în sudul Moldovei cu privire la secolele V—XI, în SCIV, 2, 1969, sub tipar) ; Dan Gh. Teodor, Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei, în SCIV, 19, 2, 1968.
10. I. NESTOR : *Contributions archéologiques au problème des Proto-Roumaines. La civilisation de Dridu, în Dacia II, n.s.* 1958, pag. 371 urm. Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple roumain, în R.R.H., III, 1964, 3, p. 383 urm. ; comunicare prezentată de Eugenia Zaharia în cadrul Sesiunii Arheologice a Inst. de Arh. din București din 1961 ; Eugenia Zaharia, Așezarea de la Dridu „Contribuție la istoria și arheologia perioadei de formare a poporului român”, 1967.
11. V. TEODORESCU : *Despre cultura Ipotești-Cîndești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei*, în SCIV, 15, 4, 1964, p. 485 urm. A fost redac-

- tată și o monografie de același autor, în cadrul lucrărilor fostei comisii pentru studiul formării limbii și poporului român, nepublicată; de asemenea săpăturile M. Constantiniu, în Cercetări arheologice în București, vol. I și II.
12. Cercetări Székely Zoltán.
 13. *Margareta Constantiniu*, Elemente romano-bizantine în Muntenia în secolele VI—VII e.n., în SCIV, 17, 4, 1966, p. 674, fig. 5.
 14. *Const. Freda*, Tipar pentru bijuterii din secolul al VI-lea, e.n., descoperit la Olteni, în SCIV 18, 3, 1967, p. 514, fig. 1.
 15. *Vlad Zirra*, în Dacia VII, N. S., 1963, pag. 355 urm.
 16. *Bucur Mitrea*, Unele probleme în legătură cu necropola prefeudală de la Izvorul (Giurgiu) în SCIV, 18, 3, 1967, pag. 443.
 17. *K. Horedt*, Die Ansiedlung von Blandiana, rayon Orăștie, am Ausgang des ersten Jahrtausends u. Z., in Dacia X, 1966, pag. 261 urm.
 18. *Dan Gh. Teodor*, Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei, SCIV, 19, 2, 1968.
 19. Săpături Gh. Diaconu; nepublicate.
 20. *N. Bănescu*, Les duchés byzantins de Paristrion (Paradunavon) et de Bulgarie, București, 1946.
 21. Calele cu o toartă lucrata totdeauna la roată rapidă se găsesc foarte rar, dar nu lipsesc totuși din așezările Ipotești-Cindești din Muntenia; sînt semnalate la Bundreasca (informații V. Teodorescu); și Sfințești, S. Dolinescu-Ferahe, în SCIV, 18, 1, 1967, pag. 130, fig. 3/2.
 22. Din referatul M. Comșa ținut la Conferința Națională de la Iași, 1967.
 23. *M. Petrescu-Dîmbovița*, Considérations sur le problème des périodes de la culture matérielle en Moldavie du VIe au Xe siècle, in R.R.H., VI, 2, 1967, pag. 181 urm.
 24. Materialele au fost *studiate* în întregime de noi și socotim nefiresc ca cineva care nici măcar nu le-a văzut, să le poată cunoaște mai bine.
 25. Bibliografia folosită de acad. C. Daicoviciu fiind excesiv de selectivă, ea în-lătură și lucrarea lui Dan Gh. Teodor citată la nota noastră 9, în care se reproduce și o hartă cu răspîndirea culturii Dridu în Moldova, hartă ce este completată de descoperirile prof. Gh. Coman, sub tipar, în SCIV, 2/1969. La fel și despre descoperirile de la Bratei; cele care privesc secolele IV—V (cimitirul nr. 1) sînt publicate: Eug. Zaharia, Sondagiile de la Bratei din 1959, în Materiale VIII, pag. 623; Lîgia Bîrzu, Contribuția arheologiei la cunoașterea perioadei hunice la Dunărea de jos, în Analele Univ. Buc., Seria istorie, 20, X 1961, pag. 13 și urm.; idem, Continuitatea populației băștinașe în Transilvania la sfîrșitul secolului IV și începutul secolului V, pe baza descoperirilor de la Bratei, în Analele Univ. Buc., Seria istorie, XV, 1966, pag. 35 urm.
 26. De la Bucov s-au publicat două vase și cîteva fragmente deși sînt menționate 16 vase întregi. Materialul ceramic de la Slon este de același caracter cu cel de la Dridu; (așezarea românească de la Slon la care se fac referiri (nu cetățile) este menționată într-o notă ca descoperire cu prilejul unei periegeze (Maria Comșa, Die bulgarische Herrschaft nördlich der Donau, Dacia IV, N. S., 1960, p. 413, nr. 77); despre așezarea de la Birlogu nu s-a publicat nimic.
 27. Cu prilejul prezentării materialelor românești de la Bucov specialiștii de la Iași, Cluj și București le-au apreciat ca fiind mai tîrzii de secolul XI. Aceeași apreciere din p. de v. cronologic a fost exprimată și cu prilejul discuțiilor purtate la sesiunea arheologică a Institutului nostru din 1961.
 28. În ultimele pagini ale expunerii noastre am ținut seama în principal de observațiile făcute de acad. C. Daicoviciu în lucrarea sa „Originea poporului român după cele mai noi cercetări”, din vol.: Unitate și continuitate în istoria poporului român. București, 1968.
 29. Ideie la care se oprește pe larg și Eugen Lozovan în cele două studii „Byzance et la Romanité Scythique” și „Romains et barbares sur le Moyen-Danube” (mai ales pag. 243) din Geschichte der Hunnen (Franz Altheim), vol. II.

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS ROMÁNIA VIII—XI. SZÁZADI RÉGÉSZETÉRE ÉS TÖRTÉNETÉRE VONATKOZÓLAG

A VIII—XI. századi régészet és történelem Románia területén főleg a Dridu műveltséghez kapcsolódik. E név alatt annak a kultúrának az anyagi műveltségét értjük, mely hazánk egész területén a VIII—XI. század folyamán kialakult. E műveltséget először I. Nestor egyetemi tanár és Eugenia Zaharia (1956), azután igen nagy számú román kutató (Al. Andronic, Dan Teodor, Em. és N. Zaharia, Marg. Constantiniu, Panait I. Panait, V. Teodorescu) a románoknak tulajdonította.

Az alapvető bizonyítékok, melynek alapján a Dridu műveltség a románoknak tulajdonítandó a következők:

1. Római eredete ennek a műveltségnek, melynek a fejlődését hazánk egész területén nyomon lehet követni a római kortól kezdve egészen a XI—XII. századig. Ezt az eredetet bizonyítják a következő elemek: kötőhely, nyílt tűzhely, sütő-kemencék, kézi malmok, mezőgazdasági eszközök, a kerámia formái és díszítése, ékszerek stb. Mindezek az elemek a római korból a Bratei (IV—VI. sz.), valamint az Ipotesti-Cindești-Filiaș (V—VII. sz.) műveltségek révén kerültek át; a VIII. századtól kezdve csak azok az elemek és jellegzetességek őrződtek meg, melyek a Dridu műveltséget képezik (megemlítjük példaként a kézzel készített, a dák valamint a szláv eredetű kerámia eltűnését). A VIII. sz.-i műveltség románizált jellegével tűnik ki, ezért a román-szláv szimbiozisz folyamatát ebben az időpontban befejezettek tekinthetjük.

2. Számos városi és mindenekelőtt falusi település, valamint temetők (több mint 200) ismeretesek az egész ország területéről, tények, melyek bizonyítják e századok folyamán (VIII—XI.) a népes lakosságot, amely nem lehetett más, mint román, mivel a XII—XIII. század folyamán a románok ismeretesek ezeken a vidékeken.

A Dridu műveltség túlmegy a Duna vonalán, felöleli a trákok északbalkáni elterjedési vidékét. Ez a tény egy hosszú közös történeti folyamat eredménye ezen a vidéken, melyet a következő tények határoznak meg: tráko-géta-dák etnikai alap, ezeknek a népeknek az elrómaiásodása, a kelet-római birodalom létezése, mint szervezett állam műveltség és civilizáció megőrzője.

3. Az anyagi műveltség folytonossága a népit is magába foglalja, mivel lévén a Dridu műveltség gyökere római, el kell fogadnunk egy románizált népi folytonosságot. A Dridu műveltséget úgy tekintjük, mint egy bizánci műveltséget ezen a vidéken, tehát, mint a Birodalom egy provinciális műveltségét.

E műveltséget másként értelmezik Maria Comşa, C. Daicoviciu akadémikus és K. Horedt tanár, akik balkán-dunainak nevezik, így akarván jelezni az elterjedését. Ami az eredetét illeti, ők ezt úgy tekintik, mint a szláv-bulgárok kreációját, akikhez kizárólag tartozik. Ez utóbbi kutatók egy más anyagi műveltség létezését tulajdonítják a románoknak, amely Slon, Bîrlogu és Bucov helységekből került elő. Ennek az értelmezésnek a fő érvei a következők:

a) a szlávok bejövételével Munténia, Moldova és Dobruzsza más fejlődést mutat, mint a régi Dácia Trajana területe (Erdély, Olténia és Bánát);

b) Munténia és Moldova a római Dáciának nem képezte részét, ezért nem voltak elrómaiásodva, ennél fogva egy romanizált vagy római eredetű anyagi műveltség nem is tudott kifejlődni;

c) a Dridu műveltség eredete római-bizánci; a Dridu műveltségnek az elterjedési területe Munténiában a Duna mentén keskeny területet foglal magába, Dél-Erdélybe és Észak-kelet Moldovába gyenge a behatolása;

d) a Dridu műveltség létezése a Dunától északra az első bulgár cárság kiterjeszkedésének tulajdonítható.

A fenti érvek ellen a következőket hozzuk fel:

a) Ugyanazok a szlávok hatolnak be Erdélybe ugyanabban az időben, sőt ezek itt számosabbak voltak, mint Munténiában. Tehát a régi római tartomány

miért fejlődött volna teljesen másként? Ezt a véleményt legalább elméletileg alá kellett volna támasztani.

b) Munténia és Moldova abban az állapotban volt, hogy bekebeleződjék a Birodalomba. Valóban ezeknek a részeknek, körülvéve római területektől, az elrómaiiasodási folyamata közvetlen kapcsolat révén történt a határmenti valamint a belső táborok által (Băneasa, Tîrgușor, Pietroasa táborokról van szó).

Ez az elrómaiiasodási folyamat nemcsak két meghatározott időpont — Dacia meghódítása és feladása — közti időben történt, jóval Dacia meghódítása előtt kezdődött és jóval később a római csapatok kivonulása után végződött. Munténia és Moldova területe számos bizonyítékot szolgáltat, a római műveltség számos elemét, melyből kifejlődött egy római (vagy romanizált) műveltség (Bratei-Costișă, Ipotești-Cîndești műveltség a IV—VII. sz.-ban), mely a Dridu műveltség kialakulásának az alapjául is szolgált.

c) Elfogadva római-bizáncinak a Dridu (balkán-dunai) műveltség alapjait, minden további nélkül elismerjük lakosságának dáko-római népi alapját. A VI—VII. sz. lakossága az Ipotești-Cîndești-Filiaș-Dodești műveltség köréből kereszténynek bizonyul a keresztöntőminták és más keresztény jellegű tárgyak révén.

A szlávok a kereszténységet csak a IX. sz.-ban veszik fel, nyilván való, hogy az említett műveltség lakossága főleg elrómaiiasodott dáko-római elemekből vagy románokból állott, akikről a történelem nem jegyzett fel semmiféle megkeresztelkedési tény.

d) A Dridu-műveltség elterjedt Munténia és Moldova egész területén, Erdély dél-keleti részén, valamint Olténiában (római tartományok). Egyébként ugyanez a műveltség megtalálható a két Moesia területén is, melyek sokkal intenzívebben rómaiiasodtak el mint Dacia-Trajana.

A Bucov-i leleteket románnak tekintjük, mert valóban azok, azonban a XII. századból származnak. A Slon-i valamint a Bîrlogu-i leletek felszíni kutatásból származnak és még nincsenek közölve.

e) A Dridu műveltség létezése a Dunától északra, valamint délre ismert történelmi folyamatnak tulajdonítható, amit nyomon lehet követni — hasonló formában — a dáko-római kortól kezdve egészen a XIV. századig.

A bulgár cárság a Birodalom területén alakul ki, magáévá teszi a helyi műveltséget és civilizációt, ugyanakkor a kereszténységet is, létrehozván az európai jellegű bolgár államot.

Az hogy a régi Dacia területén a Dridu műveltségen kívül egy más műveltség is létezik, sőt ha ez a tény be is bizonyosul, nem képezhet érvet az ellen, hogy ne tulajdonítsuk a Dridu műveltséget ugyancsak a románoknak, mivel nem kötelező, hogy egy etnikai csoport ugyanazt az anyagi műveltséget hozza létre azon az egész területen, amelyet elfoglalt.